

dr. Mézes Zsolt László

A dél-tiroli autonómia egyres elemeinek adaptációs lehetőségei a határon túli magyarok vonatkozásában

Műhelytanulmány 2.

EOKIK

Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány

A dél-tiroli autonómia egyes elemeinek adaptációs lehetőségei a határon túli magyarok vonatkozásában

dr. Mézes Zsolt László

Műhelytanulmány 2.

EOKIK

Budapest, 2003.

Tartalomjegyzék

Bevezető összefoglalás	5
I. Dél-Tirol tartományának kialakulása, története	6
1. A tartomány elhelyezkedése	6
2. A tartomány történetének fontosabb eseményei a 20. század első felében	6
II. A tárgyalásos folyamat	9
1. A dél-tiroli autonómia felépítésének legfőbb állomásai	9
2. A tárgyalásos folyamat jellemzői	10
III. A statútum főbb részei	13
1. A Statútum szerkezete	13
2. Autonómia és központi hatalom	13
3. Nyelvhasználat és oktatás	14
4. A régió és a provincia pénzügyei	15
IV. Dél-Tirol külkapcsolatai	17
1. Áttekintés	17
2. Az Alpok Munkaközösség – Arbeitsgemeinschaft Alpen (ARGE ALP)	18
3. Az Alpok-Adria Munkaközösség	19
4. Az Európai Unióval fenntartott kapcsolatok	20
V. A dél-tiroli autonómia egyes elemeinek adaptációs lehetőségei	22
1. Dél-Tirol autonómiájának néhány pozitív eredménye	22
2. A dél-tiroli modell adaptációját elősegítő tényezők	23
Összegzés	26
Felhasznált irodalom	28

Bevezető összefoglalás

Az alábbi munka főbb elemeiben végig követi az Olaszországban élő német kisebbség önrendelkezésének folyamatát, a dél-tiroli autonómia megszületésének főbb összetevőit.

Az első fejezet Dél-Tirol tartományának kialakulását, történetének fontosabb eseményeit követi végig a 20. században. Mivel vizsgálatunk célja azon elemekre való rámutatás, amelyek alkalmazhatóak lennének más kisebbségek (pl. határon túli magyarok) önrendelkezési jogainak érvényesítésében, ezért munkánkban ezeket az elemeket tesszük hangsúlyossá. Az autonómia keletkezésének egyik legfontosabb ilyen összetevője maga a folyamat, a két fél, az olasz állam és a német kisebbség tárgyalásainak végigkövetése a dél-tiroli autonómia felépítésének legfőbb állomásain. Ezzel foglalkozik a második fejezet, továbbá összefoglalja magának a tárgyalásos folyamatnak a jellemzőit. Fontos rész az Autonómia-statútummal foglalkozó harmadik fejezet, amely a statútum szerkezetének bemutatása mellett három olyan kérdés szabályozását tárgyalja bővebben, amely megítélésünk szerint kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Ezek az autonómia és központi hatalom, a nyelvhasználat és oktatás, valamint a régió és a provincia pénzügyei. Külön fejezet foglalkozik Dél-Tirol külkapcsolataival és azzal a rendszerrel, amely mintaértékű lehet más nemzeti kisebbségek intézményesített kapcsolatteremtési próbálkozásainál. E fejezet részletesebben elemzi az Alpok Munkaközösség és az Alpok-Adria Munkaközösség szervezeteit, amelynek aktív tagja és résztvevője Dél-Tirol, valamint az autonómiának az Európai Unióval fenntartott kapcsolatait. Az egyes elemek adaptációs lehetőségeivel foglalkozó ötödik fejezet sorra veszi az önrendelkezés folyamatában elért pozitív eredményeket és felmutatja a dél-tiroli modell lehetséges adaptációját elősegítő főbb tényezőket.

A munka elkészítésének elsődleges célja a döntés-előkészítés elősegítése volt. A vizsgált autonómia ugyanis kialakításának folyamatában, szerkezetében és megvalósulásában olyan elemeket tartalmaz, amelyek *mutatis mutandis* átvihetők és alkalmazhatóak lennének az anyaország határain túl élő magyar közösségek ez irányú törekvései számára. Másodlagos cél volt a dél-tiroli autonómia olyan irányú összefoglaló, bemutatató elemzése, amely munka háttéranyagként és további munkák kiindulási irányvonalaként szolgálhat az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány szellemi kutatóműhelyében a kisebbségekkel és a határon túli magyarság helyzetével foglalkozó további kutatásokhoz.

I. Dél-Tirol tartományának kialakulása, története¹

1. A tartomány elhelyezkedése

Tirol tartománya északon a germán és délen a római kultúra határán, a Brenner-hágóval jelzett alpesi vízválasztó két oldalán alakult ki. Tirol az ezerkétszázas évek óta teljesen önálló volt. Független grófság, élén a fejedelmi ranggal bíró tiroli gróffal, amelynek utolsó uralkodója úgy halt meg 1363-ban, hogy előtte már elvesztette fiát, özvegye legközelebbi rokona pedig Ausztria hercege volt, így a Habsburgok teljesen megörökölték a területet, nagyfokú önállóságot biztosítva ugyanakkor Tirolnak. 1805-ben Napóleon Bajorországhoz, 1809-ben az Itáliai királysághoz csatolta, 1814-ben azonban osztrák csapatok visszafoglalták a területet. 1848-ban sikertelen felkelés a Habsburgok ellen, a 19. század második felében pedig az olasz irredentizmus fellegvára, e tartomány. 1915-ben Olaszország háborúba lépésének egyik feltétele Dél-Tirol megszerzése volt, amit a Saint Germain-i béke neki is juttatott. Bolzano tartományhoz csatolták, 215 ezer német, 16 ezer olasz lakta akkor. A 20. század elején tehát még egész Tirol (Észak-Tirol, Dél-Tirol, valamint Trento és környéke, az úgynevezett Trentino egyaránt) Ausztriához tartozott. Jelenleg Észak-Tirol Ausztriához tartozik és Innsbruck székhellyel Ausztria kilenc szövetségi tartományának egyike. Dél-Tirol, vagyis az Adige folyó felső vidéke (Alto Adige) és Trentino Olaszországhoz tartozik.² Dél-Tirol tartományát az autonóm Bolzano megye, Trentinót az autonóm Trento megye alkotja. A két megye alkotja Olaszországban a Trentino–Alto Adige nevű autonóm körzetet.³ Európai szemmel nézve ez a három egység: az ausztriai Észak-Tirol, valamint az olaszországi Dél-Tirol (Alto Adige) és Trentino alkotja a Tirol–Trentino európai régiót.

2. A tartomány történetének fontosabb eseményei a 20. század első felében

Az olasz igényt az alpesi fő vízválasztó, a Brenner-hágó vonaláig terjedő területre Giuseppe Mazzini már 1848-ban megfogalmazta. Az olasz egység megvalósulása után az irredentizmus tüzte zászlajára a brenneri határ követelését. Ettore Tolomei (1865–1952) volt az, akinek terve a 20. század első felében, a fasizmus irányzatától támogatva az olasz állam nemzeti egységesítő törekvéseit elősegítendő, a dél-tiroliak asszimilálását célozta meg.

E tartomány feletti hatalom megszerzése szolgált okként, Olaszország részéről, az első világháborúba való belépésre. Az antanthatalmakkal 1915. április 26-án

¹ E fejezetben nagymértékben támaszkodunk Gál Gyula *A dél-tiroli kérdés* c. munkájára.

² Trentino–Alto Adige lakosainak száma a 2001. évi népszámláláson: 940 ezer fő volt. Ebből 463 ezren Bolzano, 477 ezren Trento megyében élnek. A bolzanói megye lakosainak nemzetiség szerinti megoszlása 2001-ben: 296,5 ezer fő németajkú, 113,5 ezer olasz, 18,7 ezer ladin és 32 ezer egyéb nemzetiségű. (L.: *Südtirol in Zahlen*, Autonome Provinz Bozen-Südtirol, Landesinstitut für Statistik, 2002.)

³ Olaszországon belül az északkeleti régiót alkotó négy területi egység: Trentino-Alto Adige, Friuli Venetia Giulia, Venetia és Emilia Romagna tartományok.

Londonban kötött titkos szerződés ára e terület Olaszországhoz csatolása győzelem esetén.

Szemben a Wilson amerikai elnök által meghirdetett elvvel, amely kimondta, hogy az országhatárokat a nemzetiség világosan felismerhető vonalai szerint kell megvonni, az 1919. szeptember 10-i Saint Germain-i békeszerződés 27. cikke Tirol Brenneren túli részét Olaszországhoz csatolta. A helyzet rendezetlenségét mutatta, hogy Olaszországgal mint szövetséges és társult hatalommal kisebbségi szerződést nem kötöttek. A nemzetközi kisebbségi jog Olaszországot más államokkal, így Ausztriával szemben sem kötelezte a nemzeti, nyelvi kisebbségekhez tartozó állampolgáira vonatkozó valamilyen eljárásra. Ez a megkötöttség nélküli belpolitikai jelleg maradt a dél-tiroli olasz nemzetiségi politika jellemző vonása egészen a második világháború utáni újrarendezésig.

A dél-tiroli német lakosság helyzete a két világháború között olasz belügy volt. A beolvasztás – ún. *adattamento* – Tolomei által kidolgozott tervét a fasiszta hatalomátvitel után kormányprogramként hajtották végre.

Az olaszosítás programjának első fázisa:

- a.) Dél-Tirol egybeolvasztása egy másik olasz provinciával;
- b.) olasz községi eljárók kinevezése;
- c.) német bevándorlás megakadályozása;
- d.) népszámlálás revíziója;
- e.) olasz hivatalos nyelv bevezetése;
- f.) német hivatalnokok elbocsátása vagy a régi provinciákba helyezése;
- g.) a Német Szövetség (Deutscher Verband), majd az alpesi egyesületek (Alpenvereine) betiltása;
- h.) a Dél-Tirol elnevezés használatának tiltása;
- i.) a német helységnevek és az út- és utcajelölések olaszosítása;
- j.) az elnémetesített családnevek vissza-olaszosítása;
- k.) a csendőrségi egységek (*carabinieri*) megerősítése a német elem kirekesztésével.

Az olaszosítás programjának második fázisa:

- a.) Bolzano ipari fejlesztésére vonatkozó 1934. szeptember 28-i rendelkezés;
- b.) 1937-ben a torontói Lancia Művek, a Milánói Acélművek, a Montecatini Alumínium Művek és egy magnézium-gyár fióküzemei megkezdik a termelést.

Az olaszosítás programjának következménye, hogy 1921-től 1939-ig a terület olasz lakosainak száma megnégyszereződött.

1939. június 23-án Hitler és Mussolini megkötö a Berlieni Egyezményt. Ez a dokumentum rendelkezett a dél-tiroli német lakosság áttelepítéséről, amely szerint ők 1939. december 31-ig optálhattak a német állampolgárságért, de amely egyben kitelepülési kötelezettségüket is jelentette. Amennyiben ez nem történt meg, helyben maradásuk, az olasz állampolgárság fenntartását jelentette, és azzal a szigorú következménnyel járt, hogy le kellett mondaniuk a népi hovatartozásuk szerinti védelemről. 1943 szeptemberéig a dokumentumok szerint a mintegy 250 ezer német ajkú lakosból 210 ezren kérelmeztek optálásukat, de a valóságban ténylegesen 70-80 ezren települtek át Németországba.

A háború végével az önállóságát visszanyert osztrák kormány Dél-Tirol visszaszerzését elsődleges külpolitikai célként tette le. A második világháború után a pári-

zi békeszerződés viszont megerősítette a brenneri határt. Előtte azonban Karl Gruber osztrák és Alcide de Gasperi olasz külügyminiszter tárgyalásai nyomán kétoldalú megállapodás született, amelyet 1946. szeptember 5-én írtak alá Párizsban, és amely a dél-tiroli autonómia nemzetközi jogi alapjává lett. A nemzetközi jogban ezt Párizsi szerződésként említik. Ausztriának sikerült elérnie, hogy erre a dokumentumra az olasz–osztrák békeszerződésben, a 12/a cikkben is utalás történjék, szövegét pedig mellékletként csatolják. Így az abban vállalt kötelezettségek, a dél-tiroli autonómia biztosítása Olaszországot a békeszerződést aláíró hatalmakkal szemben is kötelezték.

Az 1946. szeptember 5-i párizsi szerződés főbb pontjai:

1. a német lakosság számára egyenjogúság biztosítása;
2. a német nyelvű állampolgárok számára biztosítása a következőknek:
 - a.) elemi és középiskolai oktatás anyanyelven;
 - b.) a német és az olasz nyelv egyenlősége a közhivatalokban, hivatalos iratokban, valamint a kétnyelvű helységnevekben;
 - c.) az utóbbi években olaszosított családnevek visszaállításának joga;
 - d.) egyenjogúság a közhivatalokban való alkalmazás terén, hogy megfelelőbb arányt biztosítsanak az állások elosztásában a két népcsoport között;
3. autonóm regionális törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlásának biztosítása;
4. az olasz kormány kötelezettségei:
 - a.) az állampolgári opciók kérdésének méltányos felülvizsgálata;
 - b.) megállapodás a tudományos fokozatok, egyetemi diplomák érvényességének kölcsönös elismerése tárgyában;
 - c.) egyezményt dolgoz ki az Észak- és Kelet-Tirol közti szabad vasúti és lehető legnagyobb mértékű közúti személy- és teheráru-forgalom tárgyában;
 - d.) megállapodások a kibővített határforgalom és bizonyos mennyiségű jellegzetes termék és áru helyi cseréjének előmozdítására Ausztria s Olaszország között.

Ezek következtében a két világháború közötti helyzettel ellentétben a dél-tiroli német kisebbség jogi helyzete többé nem volt olasz belügy. Ausztria „védőhatalommá” lett, és az osztrák kormányok ilyen pozícióból járhattak el a párizsi szerződés gyakorlati teljesülése érdekében.

II. A tárgyalásos folyamat

1. A dél-tiroli autonómia felépítésének legfőbb állomásai

Az olasz alkotmányozó nemzetgyűlés 1948. január 31-én elfogadja az első Autonómia Statútumot. A Dél-Tiroli Néppárt ezt a párizsi szerződés megsértésének tekinti és tiltakozik ellene két okból. Először azért, mivel azt a német ajkú kisebbség képviselőivel való konzultáció nélkül dolgozták ki. Másodsorú és főként pedig azért, mert a túlnyomórészt olasz lakosságú Trento megyével egybefoglalva az autonómia névleges lett az olaszok kétharmados többségével. Emellett a jogalkotás olyan mértékben korlátozott volt, hogy az állami jóváhagyási kötelezettség széles köre miatt tényleges önkormányzatról alig lehetett beszélni.

A következő fontos állomás, amikor Ausztria 1955-ben jegyzékben fordul az olasz kormányhoz a párizsi szerződés végrehajtása érdekében és szakértői bizottság felállítását javasolja. Az olasz válasz ekkor elutasító, sőt az olaszosítás új formájaként olasz fejlesztési program indul a térségben 1957 októberében.

Ezek után 1957. november 17-én Sigmundskronban harmincezer dél-tiroli követeli a saját autonómiát, tüntetések kezdődnek, amelyek az elszakadást szorgalmazzák.

1959. január 16-án az első autonómia törvényhez kiadott végrehajtási rendelet tovább szűkíti a statútumban biztosított lényeges jogosítványokat. Ezekután a Dél-Tiroli Néppárt 1959 januárjában az osztrák kormányhoz fordul segítségért. Bruno Kreisky külügyminiszter a vitát további eredménytelen olasz-osztrák tárgyalások után az ENSZ elé viszi. Az ENSZ Közgyűlése 1960. október 31-i határozatával felhívja a feleket, hogy az 1946. szeptember 5-i szerződés teljesítésével kapcsolatos vitában ismét vegyék fel a tárgyalást, és a megoldást az Alapokmányban foglalt eszközökkel kíséreljék meg.⁴

Az ENSZ határozatának következtében a tárgyalások valóban megindulnak. A Zürichben folyó szakértői konzultációval egy időben viszont, 1961. június 11-én bombamerényletek történtek egész Dél-Tirolban. Magasfeszültségű vezetékek tartóoszlopait felrobbantva, a merénylők terror útján kívánják az eseményeket befolyásolni és a világ közvéleményét a dél-tiroli kérdésre irányítani. További merényletek után 67 dél-tiroliit tartóztatnak le. Az 1964-ben folyó milánói tárgyalásokon egy részük magas szabadságvesztés-büntetést kap. A terrortámadások emberéletben nem okoztak kárt, figyelemre méltó jellegükkel olyan stratégiai célpontokat választottak, ahol viszonylag kis fizikai rombolással komoly gazdasági károkat lehetett okozni.

Miután a megindult tárgyalásokban Olaszország az első Autonómia Statútumot nem hajlandó módosítani, Ausztria újból az ENSZ-hez fordul. A Közgyűlés 1961. november 28-án újabb határozatban hívja fel a feleket a vita rendezésére.

Az olasz kormány által, még a második ENSZ-határozat előtt, a tárgyalások folyamán létrehozták az ún. *Tizenkilences Bizottságot*. Ennek 11 olasz, 7 német, 1 ladin tagja három évig dolgozott. E testületben az összes érdekelt fél képviseltette magát:

⁴ Ennek az ENSZ-határozatnak három lényeges pontja volt: az 1946. szeptember 5-i szerződés teljesítése; az ENSZ Alapokmányában foglalt eszközökkel rendezzék a vitát; a felek tartózkodjanak minden olyan cselekménytől, amely baráti kapcsolataiknak árthat.

- az állam,
- a megye,
- a különböző etnikumok,
- a helyi pártok,
- az országos pártok.

Igy vette kezdetét egy valóban pozitív folyamat. A bizottság három év alatt kidolgozta javaslatait, az úgynevezett *Alto Adige-i javaslatcsomagot*. Zárójelentése a dél-tiroli követeléseket jórészt elfogadta, és bár Bolzano regionális autonómiáját továbbra sem javasolta, olyan elemeket tartalmazott, amely a jogi helyzetet ebbe az irányba fejleszthette tovább.

A Tizenkilences bizottság jelentése után a külügyminiszterek: az osztrák Kreisky és az olasz Saragat genfi konferenciájukon 1964. május 25-én olasz–osztrák szakértői bizottság felállítását határozták el.

1964 és 1969 között egy nagylétszámú, majd egy szűkebb delegációban folytatódtak a megbeszélések a rendezés csomagterve (*Paket*) és az ahhoz fűzött operatív időrend (*Operationskalender*) tervzetén.

Évekig tartó vita után Kurt Waldheim osztrák és Aldo Moro olasz külügyminiszter mindkettő végső változatát 1969. november 30-án jóváhagyja. A csomag 137 intézkedést sorol fel, amelyet a párizsi szerződés végrehajtása érdekében az olasz félnek kell meghoznia. Közülük 97 alkotmánytörvényt igényel.

A Csomag tartalma:

1. Intézkedések:

- az olasz alkotmánytörvényben foglalt autonómia-státútum megváltoztatását igénylők;
- a régió különleges státútuma kiegészítését igénylők;
- az autonómia-státútum végrehajtási rendelkezései.

2. Törvények útján hozandó intézkedések

3. Közigazgatási aktusok

4. Intézkedések mérlegelése

5. Állandó Dél-Tirol Bizottság felállítása (ún. Hetes Bizottság)

Alkotmánytörvény léptette hatályba az 1972. augusztus 31-i *Új Autonómia Statútumot*, a dél-tiroli autonómia ma hatályos legfontosabb jogforrását. Az 1969-es Waldheim–Moro megállapodás után a csomag valamennyi pontját teljesítő különböző szintű jogalkotás további 23 évet vett igénybe.

A két kormány végül az utolsó négy rendelet közzététele után, 1992. június 17-én közös nyilatkozatban jelentette az ENSZ Főtitkárának a vita befejezését.

2. A tárgyalásos folyamat jellemzői

Az ENSZ-vita befejezéséről szóló közös nyilatkozat a szerződés aláírása után 46 évvel, a vita kezdetétől 32 évvel, a rendezési program elfogadása után 23 évvel született. Mindez egy rendkívül bonyolult, sokszor megtorpanó folyamat volt, amelyben az indulatok és a kompromisszumkész józan megfontolások egyaránt szerepet játszottak.

Tényezők, amelyek leginkább meggyőzték az olasz kormányt arról, hogy elfogadja a rendezési tervet:

1. Az első ilyen tényezőként **az ENSZ álláspontját**, vagyis első és második határozatát kell megemlítenünk.
2. A második tényező az **olasz politikai pártok viselkedése**. A pártok ugyanis felismerték a helyzet tarthatatlanságát (elhúzódó bizonytalanság) és belátták, már csak a választóik elvesztése okán is, hogy bele kell menniük a rendezésbe.
3. A gazdasági károkat okozó **merényletek**.
4. A negyedik elem: a **Dél-Tiroli Néppárt szerepe**, illetve e szerep betöltéséhez szükséges jellege volt, ugyanis egységes gyűjtőpárttá tudta szervezni magát, amely nem forgácsolta szét a rendezést célul tűzött politikai akaratot.
5. Ötödik tényezőként megemlítenendő az **1991–92-es évek olasz törekvése** a konszenzusra, és a vita lezárására. Ezt a törekvést nagymértékben motiválták a balkáni események. Jugoszlávia felbomlásával ugyanis előtérbe került az isztriai olasz kisebbség jogainak biztosítása. Szlovéniával és Horvátországgal szemben Olaszország bejelentette igényét ilyen értelmű biztosítékokra, és erre tekintettel az 1975-ös osimói szerződés revíziójára. Mindehhez az erkölcsi jogot a nemzetközi közvélemény, és az ENSZ előtt a dél-tiroli kisebbségi kérdés rendezése adja meg. Ennek következtében a még nyitott kérdéseket 1992 májusáig kielégítően rendezték.
6. Ausztria **a vita rendezésének deklarálását**, és a kérdés érdemi vizsgálatának lehetőségét a megalakítandó autonómia lakosainak, **a dél-tiroliaknak** adta meg, amit a Dél-Tiroli Néppárt 1992. május 22-én megszavazott. Ezen túlmenően az osztrák képviselőház külügyi bizottsága, a neofasiszták kivételével, minden dél-tiroli pártot meghívott, hogy véleményét kifejtse.
7. Hetedik az **időtényező**. A központi politikai döntés megszületésére hat-hét évet kellett várni, és huszonnégy évig tartott a teljesítés, hiszen rengeteg törvényt, törvényerejű rendeletet, végrehajtási utasítást kellett megalkotni, több ezer helyi rendelet született, és ezek mind megjárták a különböző bizottságokat. A minden oldalról szabályozott, teljes körű autonómia a gyakorlati érvényesítéshez szükséges összes törvényi garanciával együtt 1992-re alakult ki. De az autonómia fogalma és így tartalma jelenleg is tovább bővül, minden szempontból egyre erősödik.
8. A jogi irodalomban **Ausztria**, a dél-tiroli német és ladin anyanyelvű népcsoporttal való viszonyban **mint védőhatalom** lép fel. Ez nem tévesztendő össze a nemzetközi jogi fogalommal.⁵ A védőhatalom itt arra utal, hogy az olasz–osztrák viszonyban Ausztria a fentebb tárgyalt jognyilatkozatok: párizsi szerződés, ENSZ-határozatok, kormánynyilatkozatok alapján e népcsoport érdekeit jogosult képviselni.
9. A kilencedik tényező az, hogy a dél-tiroli kérdés végleges rendezéséről nem lehet szó. **Új szükségletek, feladatok** mindig felmerülnek, s ezekre megoldást kell találni. Autonómia és népcsoportok védelme nem statikus dolog, hanem, mint minden más szükséglet, állandó változásnak van kitéve, amit a változott keretfeltételekhez kell igazítani.

Meg kell jegyeznünk, hogy a vita rendezése, tulajdonképpen nem jelent mást, mint azt, hogy az ENSZ előtt kezdődő vita ért véget. További vitás kérdések merülhetnek fel

⁵ Az az állam, amely a diplomáciai viszony megszakítása, különösen háború, ill. fegyveres konfliktus esetén valamely más állam érdekeit egy harmadik állammal való viszonyban főként humanitárius célból képviseli.

viszont a jogalkalmazásból, az autonómia-statútum és végrehajtási rendeleteinek értelmezéséből és gyakorlati érvényesítéséből.

Figyelemre méltó, hogy a két ország közötti megállapodás kiterjesztett hatállyal lehetővé tette Ausztria számára a Nemzetközi Bírósághoz való folyamodást olyan esetekben, ha a vita a szerződés hatályba lépése előtti időből származó tényeket vagy jogviszonyokat érinti. Így adott esetben Ausztriának lehetősége volna, garanciális, védőhatalmi szerepét érvényesítve, felperesként fellépni a Nemzetközi Bíróságnál a dél-tiroli német vagy ladin lakosság érdekében.

A dél-tiroli kérdés rendezésének folyamatában is, mint számos hasonló történelmi helyzetben, felmerültek olyan nézetek, hogy a rendezés végső soron csak határmódosítás útján lesz lehetséges. Az évtizedes dél-tiroli vita során az igazságosnak bár sohasem tartott, de létező határokat osztrák részről azonban nem kérdőjelezték meg. A józan állásfoglalásokat ez a megfontolás hatotta át, amely nagymértékben elősegítette a rendezést.

III. A Statútum főbb részei

1. A Statútum szerkezete⁶

1972. augusztus 31-én fogadták el Dél-Tirol autonómiáját szabályozó törvényt. Főbb pontjai a következők:

- I. Trentino–Dél-Tirol régió, valamint Trien és Bozen provincia létesítése
Általános rendelkezések 1–3§
Régió jogosítványai 4–7§
Provinciák jogosítványai 8–14§
A régiókban és provinciákban érvényes közös rendelkezések 16–23§
- II. A régió és a provincia szervei 24–46§ illetve 47–54§
- III. A régió és a provincia törvényeinek, rendelkezéseinek jóváhagyása, megerősítése, közzététele 55–60§
- IV. Helyi köztestületek 61–65§
- V. A régió és a provincia közjavai, közvagyona 66–68§
- VI. A régió és a provincia pénzügyei 69–86§
- VII. Állam, régió, tartomány közötti kapcsolatok 87–88§
- VIII. Állami hivatalok alkalmazottainak létszámtervei Bozen provinciában 89§
- IX. A jogszolgáltatás szervei 90–96§
- X. Ellenőrzés az Alkotmánybíróság által 97–98§
- XI. A német és a ladin nyelv használata 99–102§
- XII. Záró és átmeneti rendelkezések 103–115§

E rendelkezések közül kiemelve tárgyaljuk az autonómia és központi hatalom, a nyelvhasználat és az oktatás, valamint a régió és a provincia pénzügyeinek kérdéskörét.

2. Autonómia és központi hatalom

A párizsi szerződés szövegezése szerint Bolzano és Trento lakosságának biztosítják az autonóm regionális törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlását. Az Autonómia Statútum alapja a párizsi szerződés eme rendelkezése, és ez szolgál alapul az intézményi keretek megfogalmazására, valamint a különféle jogosítványok és korlátok meghatározására.

Trentino–Dél-Tirol a Statútum 1. cikke szerint „*az egy és oszthatatlan Olasz Köztársaság politikai egységén belül*” az alkotmány alapelveinek megfelelő jogi személyiséggel rendelkező **autonóm körzetként** létesül, amely Trient és Bozen megyéket foglalja magában.

A **törvényhozás jogát** az autonómia keretében a körzet és a két megye az alkotmánnyal, az állam jogrendjének alapelveivel, a nemzeti érdekekkel és a helyi nyelvi kisebbségek védelmével összhangban gyakorolhatják. Hogy milyen területekre nézve rendelkeznek a törvényalkotás jogával, a Statútumban részletes felsorolást találunk. Így

⁶ Mivel a Statútum szerkezetéről, egyes részeinek elemzéséről a szakirodalom meglehetősen bő, jelen munkánkban csupán rávilágítunk a modellértékűséget hordozó összetevőkre, és kiemeljük a legfontosabbakat, amelyek például szolgálhatnak tárgyunk vizsgálatában.

a megyék jogkörébe tartoznak olyan, a nemzeti identitás megőrzése szempontjából fontos területek, mint a történelmi, művészeti és népi értékek védelme és gondozása, helynevek adása a kétnyelvűség kötelezettségével, helyi szokások, hagyományok, kulturális intézmények (könyvtárak, akadémiák, intézetek, múzeumok), helyi művészeti, kulturális és oktatási rendezvények, tájvédelem, iskolaépítés. **Igazgatási autonómia** kapcsolódik a jogalkotás autonómiájához.⁷

A körzet törvényhozó szerve a **Körzeti Tanács** (*Regionalrat*), a megyéé a **Megyei Közgyűlés** (*Landtag*). A végrehajtásé a kormánynak tekinthető **Körzeti Bizottság és Megyebizottság** (*Regional-, Landesausschuss*). Dél-Tirol ötvenként választott 35 Landtag-képviselője Trentino egyidejűleg választott ugyancsak 35 képviselőjével együtt alkotja a körzet hetven tagú törvényhozását. Törvényjavaslatokat a képviselők, a kormány, valamint kétezer aláírás támogatásával egyes polgárok is benyújthatnak. A Landtag egyszerű szótöbbséggel dönt. Az elfogadott törvényjavaslatot meg kell küldeni a megye kormánybiztosának, aki visszautalhatja azt, ha úgy véli, hogy az túllépi az autonóm jogosítványokat, ellenkezik a nemzeti vagy megyei érdekekkel, ideértve a kisebbségek jogainak sérelmét is. A törvényhozásnak módja van abszolút többséggel újra megszavazni a törvényt, és ha a római kormány 15 napon belül nem fordul az Alkotmánybírósághoz, a törvény hatályba lép.

Különleges, **nyelvcsoportonkénti szavazást** tesz lehetővé a Statútum arra az esetre, ha egy javaslat sérteni látszik a különböző nyelvcsoportok jogegyenlőségét, népi és kulturális sajátosságát, és azt egy ilyen csoport képviselőinek többsége kéri.

3. Nyelvhasználat és oktatás

A Statútum második cikke mondja ki, hogy a körzeten belül minden nyelvcsoport (német, olasz, ladin) tagjai **jogegyenlőséget** élveznek, mindegyikük etnikai és kulturális sajátosságai védelemben részesülnek. Az olasz nyelv egyedüli használata kizárólag a katonai intézményeken belül érintetlen.⁸

A **közigazgatásban** is irányadó a nyelvi egyenjogúság. Ez vonatkozik a Dél-Tirolban székelő körzeti hatáskörű szervekre és a koncessziós közfeladatot ellátó vállalatokra is. Egy 1988. évi végrehajtási rendelet alapján a hivatali helyiségekben ki kell függeszteni a figyelmeztetést a szabad nyelvhasználat jogára, sőt azt is, hogy a hivatalnokot milyen szankció fenyegeti, ha ezt a jogot megsértené. A **közigazgatási eljárás** a német nyelvű polgárokkal szemben a német helységneveket is köteles használni, ha egy dél-tiroli törvény az ilyen helységnevé létezését megállapította.

⁷ A 16. cikk szerint: „Azokon a területeken és azokon a határokon belül, amelyek közt a körzet és a megyék törvényi rendelkezéseket hozhatnak, az igazgatási jogosítványokat, melyek a korábbi rend szerint az államot illették, a körzet és a megye gyakorolja.”

⁸ A 100. cikk szerint: „Dél-Tirol német nyelvű polgárainak joga van a bíróságokkal, a közigazgatás szerveivel és hivatalaival, amelyek székhelye a megyében van vagy körzeti hatáskörűek, valamint a közszolgálatot ellátó koncessziós vállalatokkal való érintkezésben anyanyelvüket használni.” A 100. cikkben felsorolt szervek és vállalatok írásban és szóban annak a nyelvét használják, aki hozzájuk fordul. Ha az írásbeli érintkezés hivatalból indul, az annak a polgárnak a feltételezhető nyelvén folyik, akihez az iratot intézik. A hivatalos érintkezés nyelvi szabályozására jellemző: a katonai intézményekre vonatkozó fenti szabály alkalmazásával kapcsolatban vitás volt, hogy az ugyancsak a fegyveres erőkhöz tartozó *carabinieri* és pénzügyőrség gyakorlatában is kizárólagos-e az olasz nyelv vagy sem. Az 1993-ban hatályba lépett, bíróságokra és rendőrségre vonatkozó rendelet ezt úgy rendezi, hogy az olasz nyelv kizárólagossága egyértelműen csak a belső érintkezésre vonatkozik, míg a külső, ügyfelekkel folyó eljárásra a nyelvi egyenjogúság szabálya érvényes. Így a kihallgatás azon a nyelven folyik, amelyet a gyanúsított a feltett kérdésre anyanyelvének nevez meg. Ha nem nyilatkozik, a „feltételezett” nyelven.

A **bírósági eljárásban** is messzemenő nyelvi jogosítványok érvényesülnek. A büntetőeljárás egynyelvű, németül vagy olaszul folyik. Ha a gyanúsított vagy vádlott nem nyilatkozik, itt is a feltételezett nyelvet kell alkalmazni a bírósági irat szerkesztésénél. Az első irat kézhezvételétől számított tíz napon belül a címzett kifogással élhet. A bíróság ezt és minden korábbi iratot az eljárási költségek terhére a kívánt nyelvre fordítja, és minden további irat ilyen nyelven készül. Ilyen kifogás nélkül is joga van a vádlottnak a tárgyaláson kérni, hogy németül hallgassák meg – anélkül, hogy a korábbi iratokat le kellene németre fordítani. A kívánt eljárási nyelven a vádlott egy alkalommal változtatni is jogosult. Tanúkat anyanyelvükön hallgatnak meg, de a kérdések és válaszok az eljárás nyelvén kerülnek jegyzőkönyvbe, ha ez történetesen a másik nyelv. Több vádlott esetén az eljárás kétnyelvűvé válik, ha a vádlottak nem azonos anyanyelvűek. Az ügyész vádbeszéde két nyelven hangzik el, ugyanígy az ítélethirdetés is. A polgári perekben a felek szabadon határozhatják meg, hogy irataikat németül vagy olaszul szerkesztik. Ha a kereset és válaszirat azonos nyelvű, úgy az eljárás ezen a nyelven fog folyni. Ha az alperes a másik nyelven készíti elő periratát, az eljárás kétnyelvű lesz úgy, hogy a perköltségek terhére a bíróság minden periratot erre a másik nyelvre lefordít.

A kétnyelvűségnek ez a szintje természetesen összefügg az oktatással. A „katakomba-iskolák” korszaka után az olasz kormány már 1945–1947 folyamán több dekrétumban helyreállította a német nyelvű oktatást. A kétnyelvű vagy egynyelvű iskolák sokat vitatott típusai közül a Statútum az egynyelvű német, olasz és ladin iskolák rendszerét választotta. Óvodákban, elemi és középiskolákban egyaránt olyan tanerők oktatnak, akiknek az iskola nyelve anyanyelvük. A másik – olasz vagy német – nyelv oktatása az elemi iskola második vagy harmadik osztályában kezdődik.⁹

A dél-tiroli autonómia lehetővé teszi, hogy Ausztria az olasz állammal szemben lojális német anyanyelvű dél-tiroliak kulturális hazájának (*Mutterkulturland*) szerepét töltsse be. Különösen érvényes ez a **felsőoktatásra**. A párizsi szerződésben kimondott elvet már egy 1952-ben kötött megállapodás érvényesítette, kimondva az egyetemi és főiskolai diplomák és címek kölcsönös elismerését.

Az innsbrucki egyetem, amely szinte a dél-tiroli „tartományi egyetem” szerepét tölti be, a padovai egyetemmel közös terv szerint folytatja az olasz jog kétnyelvű oktatását. Mindemellett ma már Dél-Tirolnak is van német nyelvű saját egyeteme. Egy állami törvény 1997 májusában Dél-Tirol megyére ruházta az egyetem létesítésének jogát. Így 1997. október 1-jével megalapították Bozenben a „Freie Universität Bozen” nevű felsőoktatási intézményt.

Dél-Tirolban a kétnyelvűség mindenütt tapasztalható jelensége az alap, amely megteremti az Autonómia Statútum gyakorlati érvényesítésének feltételeit.

4. A régió és a provincia pénzügyei

Előljáróban ki kell térnünk a régió és az azt alkotó két provincia közjavaira és közvagyonára.¹⁰ A Statútum a kizárólagosan regionális érdekű javakat a régió közjavai kö-

⁹ A beíratás az apa vagy a gyermek törvényes képviselőjének egyszerű kérelmére történik. A beírás megtagadása esetén a bozeni közigazgatási bírósághoz lehet fordulni. Gyakori jelenség, hogy olasz szülők a német nyelvtudás fontosságára tekintettel gyermeküket német iskolába kívánják beírni. Ez megtagadható, ha a gyermek hiányos német tudása az oktatás menetét károsan befolyásolná. Vitás esetben egy olasz–német paritásos bizottság dönt, amelynek elnöke olasz tanuló esetében olasz, német esetében német.

¹⁰ Ezt a kérdést a Statútum 66–68. cikkei tárgyalják.

zé sorolja. Utak, autópályák, vasutak, vízvezetékek, állami tulajdonban lévő erdők, bányák stb., valamint közszolgálati rendeltetésű épületek és javak a régió vagyonát képezik. Mindezek az állam részéről történő átadásának módját a Statútum vonatkozó végrehajtási rendeletei határozzák meg.

Hasonlóan a fenti közjavakhoz az állami jogosítványok is a régió örökébe lépnek. Három kivétel van: a katonai közjavak, az össz-állami jellegű közszolgáltatásokra vonatkozó jogosítványok, valamint azok, amelyek regionális hatáskörű területekhez tartoznak.

A régió bevételeinek részét képezi az állami adóbevételből való részesedés a következő mértékben:¹¹

- a.) kilenctized az öröklés, ajándékozás és az örökségek nettó összértéke utáni adókból;
- b.) kéttized a régió területén beszedett általános jövedelemadóból, a helyi területeket törvény szerint illető részesedés levonásával;
- c.) kilenctized a lottó-jövedelemből a nyereségek levonásával.

A provinciák bevételeit képezik:¹²

- a.) a területükön áram- és gázfogyasztás után beszedett adóból származó bevétel;
- b.) a köztulajdonú vizek levezetésére adott koncessziók után törvényesen megállapított díjak összegének kilenctizede;
- c.) tartózkodási, üdülő és idegenforgalmi adó;
- d.) telek- és épületadók pótléka; valamint ezen adók és a földjáraadékadóból származó jövedelem kilenctizede;
- e.) jövedelemadók kilenctizede;
- f.) egyéb állam által beszedett adók meghatározott hányadai;
- g.) saját adók kivétele, illetve ezek pótléka.

A pénzek elosztásában nagy szerepe van a nyelvcsoportoknak. Adott például egy olyan lehetőség, amelyet a 84. cikk így fogalmaz meg: „*Valamely nyelvcsoport többségének indítványára a régió és Bozen provincia költségvetési előirányzatainak egyes fejezeteiről nyelvcsoportok szerint külön kell szavazni*”. Vita esetén meghatározott eljárásban egy négytagú, paritásos alapon létrehozott bizottság dönt. Ha e fórumon sem születik többségi döntés, akkor a régió közigazgatási bizottságához megy a kérdés, amelynek ítéletet kell hoznia a jóvá nem hagyott költségvetési fejezetek tekintetében.

¹¹ A Statútum 69. cikk a) –c) pontjai.

¹² A Statútum 70–78. cikkei.

IV. Dél-Tirol külkapcsolatai

1. Áttekintés

Dél-Tirol külkapcsolatai tekintetében különbséget tehetünk az Ausztriával fenntartott, a regionális, illetve interregionális szinten megvalósuló, valamint az Európai Unióval ápolpt kapcsolatok között.

A tartomány szoros együttműködést tart fent Ausztriával, közelebbről az ausztriai Észak-Tirollal. A rendszeres kapcsolattartásról a két tartomány közös Bizottsága (*Kontaktkomitee Nord-Südtirol*) gondoskodik. Ez az osztrák Tirol tartományi parlamentjében képviselt pártok frakcióvezetőiből, magas rangú tiroli személyiségekből, a Dél-tiroli Néppárt elnökségéből áll, de tagja a dél-tiroli tartományi főnök (*Landeshauptmann*) is. A bizottság tevékenységén túlmenően a tiroli és dél-tiroli tartományi gyűlések együttes ülései is a határ nélküli együttműködést szolgálják.¹³

Az osztrák törvényhozás szövetségi szinten tartja a kapcsolatot Dél-Tirollal az évi egy-két alkalommal megtartott „dél-tiroli megbeszélések” útján. Ezen a Kontaktkomitee Nord-Südtirol tagjai mellett részt vesz az osztrák külügyminiszter tanácsadóival, valamint a parlamenti pártok elnökei.

A Bécs és Róma közötti fokozatos rendeződés, valamint az olasz állam hatalmi ágainak decentralizálódása megnövelte annak a lehetőségét, hogy Dél-Tirol a többi olasz régió mellett interregionális, vagyis régiók közötti együttműködésekben vegyen részt európai szinten. A főként németek lakta régió nagyon fontos kereskedelmi utak elosztópontja, gócpontja, és közlekedési centrum Velence és München között félúton. Természetes földrajzi fekvése és kulturális öröksége teszi összekötő kapocssá a kontinens mediterrán térsége és Közép-Európa között.

Dél-Tirol érdekeltége a fejlődő határ menti és határon túli együttműködésekben nyilvánvaló a kulturális helyzete, gazdasági jellemzői, földrajzi fekvése, és nem utolsósorban a szomszédos országokkal való szolidáris együttműködése miatt. Ezek azok a fő tényezők, amelyek alapvető motivációkat adnak az intenzív kapcsolatokra, és azok ápolására.

Ezen tények következtében és párhuzamosan a bilaterális kapcsolatok fejlődésével¹⁴ néhány nemzetek feletti, és multilaterális keretrendszer jött létre az utóbbi évtizedben az Alpokban az Adriai-tenger és a Duna közegében. Bilaterális megoldások ugyanis csak részben fedhetik le a széles körű problémákat, nemzethatárokon átívelő együttműködés igényét, amelyek főként a gazdasági élet, a közlekedés, a környezetvédelem és a határátkelő helyek közbiztonsága területén jelentkeznek. Ebből a megfontolásból veszünk most elemzés alá két ilyen multilaterális együttműködést, amelyek mintául szolgálhatnak tárgyalt kérdésünk vonatkozásában.

¹³ Példa erre az, hogy Vorarlberg tartományi gyűlésével együtt a „Viererlandtag” (Tirol, Trentino, Dél-Tirol, Vorarlberg) első ülését olasz területen, Meranóban tartotta 1991-ben.

¹⁴ Olaszország és Ausztria, Olaszország és Svájc, valamint Ausztria Németországgal fenntartott kapcsolataira utalunk itt elsősorban.

2. Az Alpok Munkaközösség – *Arbeitsgemeinschaft Alpen (ARGE ALP)*

1972. október 12-én Möserben megalakult az Alpok régióinak munkacsoportja. Ennek résztvevői: az ausztriai Tirol, Salzburg, Vorarlberg tartományok, Bajorország, Olaszországból Dél-Tirol és Lombardia, Svájcban pedig Grisons és Graubünden tartományok.

Az Alpok Munkaközösség fő célja az állandó kapcsolat fenntartása az országokat közösen érintő dolgok megvitatására. Többek között:

- átmenő forgalom és szállítás;
- a határátlépések meggyorsítása;
- a környezetvédelem;
- közös szennyvíztisztító berendezések kialakítása;
- légi mentés megszervezése;
- gazdasági együttműködés;
- tudomány, kultúra, cserekapcsolatok területe.

Jelenleg 11 tartomány, régió, megye, illetve kanton alkotja az Alpok Munkaközösséget, mely megalakulásakor célul tűzte ki:

- az alpesi táj megőrzését és fenntartását az iparosodás társadalmi változásai közepette;
- az életképes mezőgazdasági és erdészeti művelés alpesi régióban való elősegítését;
- koordinációt és tervezést, különösen tekintettel a tartományok településeinek megállapodásaira;
- álláslehetőségek javítását a térségben;
- vasút- és autópálya-fejlesztést;
- az Alpoknak, mint európai pihenési övezetnek, és mint kulturális örökségnek megőrzését és fenntartását.

Ez a kezdeményezés látványosan meggyorsította a régiók egymás közötti aktivitását, és az ebben a földrajzi térségben korábban megalakult szervezetek, pártok, intézmények és egyesületek működését.

A tartományi vezetőségeknek évente van találkozója, amelyet szakértői találkozók, civil szervezetek munkacsoportjainak találkozóival egészítenek ki. A kapcsolattartást dokumentációs bázis és központ segíti.

A vezetőség bizottságokra ruházta a feladatok kimunkálását. Rotációs elnökség van, és évente változik az elnökségi ülés helyszíne is. A mindenkori elnök képviseli a Munkaközösséget kifelé, és felel az ülések megrendezéséért, valamint elnöklis biztosítja a folyamatos munkát.

Négy fő bizottság működik: a közlekedési és szállítmányozási, a gazdasági és munkaügyi, a környezeti és területrendezési, valamint a kulturális képzéssel foglalkozó. Ezek a szervezetek készítenek ajánlásokat az éves elnöki ülésekre megfontolás és döntéshozás végett. Amennyiben szükséges, további szakértői véleményeket kérhetnek a bizottságok.

Ausztria Tirol tartományában van a központ, ahol az adminisztráció történik. Az Alpok Munkaközösség működése széleskörűen a javaslatok közegében mozog. Az elfogadott javaslatok végrehajtására a résztvevő kormányfők feladata biztosítani a szükséges eljárásokat, s az ezekhez szükséges közigazgatási szabályozást meghozni saját országukban.

Az Alpok Munkaközösség működésének sikere példaértékű lehet más hasonló európai csoportosulás együttműködésére is.

3. Az Alpok-Adria Munkaközösség

Dél-Tirol a maga földrajzi elhelyezkedéséből és régiókat összekötő természetéből kifolyólag egy másik határon túli regionális együttműködésnek is fontos szereplője. Alpok-Adria Munkaközösség olyan együttműködés, amelynek jelenleg 18 tagja van, amelyek között államok, tartományok, megyék is megtalálhatók.

Az Alpok-Adria Munkaközösséget a Velencei Közös Nyilatkozat hozta létre 1978. november 20-án a Keleti-Alpok térségében lévő tartományok és régiók munkaközössége néven.¹⁵

A munkaközösség elsődleges feladata a tagok érdekeit érintő kérdések közös, informatív és szakszerű megtárgyalása és egyeztetése. Kiemelten foglalkoznak a következő témakörökkel:

- az Alpokon átvezető közlekedési összeköttetések;
- a kikötői forgalom;
- az energiatermelés és energiaátvitel, mezőgazdaság, erdészet, vízgazdálkodás kérdései;
- idegenforgalom;
- környezetvédelem, tájgondozás, tájrendezés, településfejlesztés;
- kulturális védelem és az üdülőövezetek megtartása;
- kulturális kapcsolatok, a tudományos intézmények közötti kapcsolatok fenntartása.

Szabályos időközönként kerül sor a tagok és az aktív megfigyelők kormányzati szintű összejövételére.¹⁶ Az ülésekre való meghívást a mindenkori elnök intézi, aki a tagok ábécé sorrendjében kerül kinevezésre, és két évig tölti be hivatalát. Hivatali ideje alatt minden elnök két plenáris ülést hív össze. Az Ügyviteli Iroda a mindenkori elnök mellé van rendelve. Az üléseken minden tag és aktív megfigyelő részéről legfeljebb három képviselő vesz részt. Ezen túlmenően, szükség esetén bizonyos szakmai kérdésekhez szakértők is bevonhatók. Az üléseket a vendéglátó tartomány delegációjának elnöke vezeti és hívja össze, egyetértésben a többi tag elnökeivel. Az ülések anyagát a vendéglátó tartomány készíti elő, egyetértésben a tagok és az aktív megfigyelők szakembereivel, és azt rendszerint a meghívással egy időben küldik szét. A munkaközösség minden esetben megállapítja a nézetek azonosságát. Ezt ajánlás formájában el kell juttatni az egyes kormányzatokhoz (végrehajtó szervekhez). Az egyes konkrét problémák megvitatásához – a meglévő bizottságok érintetlenül hagyása mellett – munkacsoportok létesíthetők, szakértők bevonásával.

17 tagtartomány kormányfői évente a plenáris ülésben hozzák határozataikat. Szakmai tanácsadó szervként működik a Vezető Tisztviselők Bizottsága. A lényegi munka öt szakbizottságban folyik: a területfejlesztési és környezetvédelmi (1); a gaz-

¹⁵ Idézet az 1. cikkből: A Keleti-Alpok térségében lévő tartományok, régiók és köztársaságok munkaközösségéhez tartozó tagok: Friuli-Venezia Giulia autonóm tartomány, Karintia tartomány, a Horvát Szocialista Köztársaság, Felső-Ausztria tartomány, a Szlovén Szocialista Köztársaság, Stájerország tartomány, Veneto tartomány. A Bajor Szabad Állam és Salzburg tartomány aktív megfigyelőként vesznek részt a munkaközösségben.

¹⁶ Aktív megfigyelő tagokként kezdték, és később teljes jogú taggá váltak Magyarországon a következő megyék: Győr-Sopron, Vas, Somogy, Zala és Baranya.

dasági, közlekedési és idegenforgalmi (2); a kulturális és társadalmi (3); az egészségügyi és szociális ügyek bizottsága (4); a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási szakbizottság (5). Ezen felül konkrét feladatok ellátására ún. projektcsoportok létesíthetők.

Az Alpok-Adria Munkaközösség eddigi működésének eredményei között mintegy százötven beszámoló és kiadvány, számos kiállítás és szimpózium emelhető ki. Az elkövetkező évek tervei között pedig a regionalizmus és a jószomszédi kapcsolatok; adatgyűjtés a területfejlesztési projektek részére; a jogharmonizáció és az uniós környezetvédelem kérdései; a közös katasztrófaelhárítás tematikája szerepel.

Az Alpok-Adria Munkaközösség kezdeményezésként azért volt kiemelkedően jelentős, mivel meglehetősen különböző háttérű országokat egyesített. Semleges, NATO-tagsággal rendelkező, Varsói Szerződéshez tartozó országokat, térségeket. Mindezen elválasztó tényezők ellenére több területen jelentékeny előrelépéseket ért el az együttműködés.

4. Az Európai Unióval fenntartott kapcsolatok

Már az Európai Közösség, az EU elődje is nagy hangsúlyt fektetett a 1970-es években a regionális fejlesztésre és a határ menti együttműködésére. A mezőgazdasági és a regionális alapok, a közös finanszírozás Brüsszelben megállapított programjai Dél-Tirolnak nagy segítséget nyújtottak a mezőgazdasági termelésben, a vidékfejlesztésben, a turizmus felvirágoztatásában, a történelmi és kulturális örökség megőrzésében. A szakmai tréningek szervezése különösen a munkanélküliség visszaszorításában játszott jelentős szerepet.

Dél-Tirol jelenleg aktívan részt vesz európai uniós projektek és szervezetek munkájában. Kiemelhető itt az INTERREG,¹⁷ amely az interregionális együttműködés széles körű elősegítését célozza. Jelentős továbbá a tartomány részvétele a különféle nevelési és tudományos projektekben.

Enőke révén Dél-Tirol érdekelt a Régiók Európai Bizottságában, a tanácsadó szervezetnél, amit a Maastrichti Szerződés hozott létre 1991-ben. Ez az intézmény minden uniós állam régióinak képviselői szerve. A helyi közösségek érdekeinek képviselője a feladata. A Miniszterek Tanácsa és a Bizottság, valamint az Európai Parlament között foglal helyet e Bizottság, amelyet bevonnak Európa szociális és gazdasági, valamint a transzeurópai kommunikáció és adatátvitelt érintő ügyeibe és döntéseibe is.

Míg Róma a Közös Piac 1957-es alapításakor alapító tag volt, addig Ausztria csak 1995-ben lett az Unió tagja. Ez viszont Bozen régióinak is jelentős lökést adott további nyugati provinciákkal való kapcsolat felvételére, és fenntartására.

Ausztria Schengeni egyezményhez való csatlakozása lebontotta a határokat a három tartomány: Bozen, Trient és Tirol között. Az Északi és a Dél-Tirol provincia közgyűlése közös évi ülést szervez, közös bizottságok alakultak a további fejlesztések végett a kommunikációtól kezdve a kultúrán át egészen a közös sportbizottságokig. Bécs is bekapcsolódott a rokon kisebbség támogatásába, iskolai könyvek, ösztöndíjak adományozásával.

¹⁷ Az INTERREG a határtérségekre irányuló közösségi kezdeményezés, amely olyan területeken zajló határon túli együttműködésekhez nyújt segítséget, mint az infrastrukturális projektek, a közműállatok együttműködése, egyes vállalkozások és környezetvédelmi kooperáció.

Az 1990-es évektől kezdődően Bozen tartománya folyamatosan képviselteti magát Brüsszelben. Egy praktikus megvalósulásául a régiók közötti együttműködésnek Dél-Tirol Trentino tartománya és az osztrák Tirol-tartomány megosztja irodáját, tehát ebben a formában is megvalósul egy szoros egység.

Egyik oldalról az európai egységesülés, másik oldalról a regionalizmus erősödése segíti európai szinten Dél-Tirol érdekeinek hatékonyabb képviseletét.

V. A dél-tiroli autonómia egyes elemeinek adaptációs lehetőségei

Munkánk eddigi részeiben is próbáltuk súlyozottan tárgyalni a dél-tiroli autonómiának azon egyes elemeit, illetve szabályozását, amelyek önmagukban is modellértékűek lehetnek. Az alábbiakban mindezeket túlmenően, az elemzett modell adaptációs lehetőségeire tekintettel foglaljuk össze munkánk eredményeit.

1. Dél-Tirol autonómiájának néhány pozitív eredménye

- **A német nyelv az olasz mellett elismert hivatalos nyelv**; ilyennek tekinthető a ladin nyelv is ott, ahol a ladin ajkúak őshonos lakosoknak számítanak, vagyis az összesen 116 településből nyolcban.
- A nyelvi csoportok identitásának megőrzése a három különböző változaton alapuló **iskolarendszerre** épül, amely mindhárom nyelvi csoport részére biztosítja az anyanyelvű oktatást és emellett valamelyik másik nyelv elsajátítását is.
- Mindhárom nyelvi csoportnak rendelkezésére állnak saját anyanyelvükön működő óvodák.
- Érvényben van egy **arányosítási rendszer**, amely garantálja, hogy a lakásépítési támogatásokat és az igazgatási állásokat a három nyelvi csoport között számszerűségük arányában osztják meg.
- Ausztria és Olaszország között 1955-ben a **felsőfokú végzettség kérdésében létrejött egyezménynek** köszönhetően a német ajkú csoport tagjai osztrák egyetemeken anyanyelvükön is végezhetnek egyetemi tanulmányaikat.
- Lehetőség van **német nyelvű tévé- és rádióműsorok** vételére a szomszédos német nyelvű országokból, továbbá helyi közszolgálati rádió- és tévéműsorokat is sugároznak. Ugyanez – bár kisebb mértékben – elmondható a ladin nyelvről is.
- Igen jól és tevékenyen működik a több mint ezer **kulturális egyesületből és szervezetből álló hálózat**.
- Dél-Tirolnak prosperáló gazdasága van, amely alapvetően három, egymást támogató, illetve kiegészítő tartópilléren nyugszik: a mezőgazdaságon (a foglalkoztatottak 12 százalékával), a termelésen (ipar, kereskedelem és kisipar, 27 százalékkal) és a szolgáltatáson (61 százalék).
- Míg a munkanélküliség Európában mindenütt az egyik legnagyobb gond, Dél-Tirolban, élve az autonómiával, előrelátó fejlesztési politika eredményeként sikerült elérni a **majdnem teljes körű foglalkoztatást**.¹⁸

Ezek a pozitív eredmények vezettek a kilencvenes években egyre fokozódó nemzetközi érdeklődéshez a dél-tiroli autonómia megoldásai iránt. Különösen a közép-európai államok nyelvi kisebbségei használhatják tájékozódási eszközül saját problémáik megoldási kísérleteiben a dél-tiroli autonómiamodellt. Tény azonban az,

¹⁸ Az *Italy toward 2001* statisztikai évkönyv szerint Trentino tartománya második helyen áll a legkevesebb munkanélküli számarányát tekintve.

hogyan nincs két azonos kisebbségi kérdés Európában, amelyre azonos megoldások volnának alkalmazhatók. Az eltérő történelmi gyökerek, az ezekből származó eltérő fejlődés, a partnerek különböző mentalitása, a kisebbség és többségi nemzet változó arányszáma és számos más tényező befolyásolja az adott esetben alkalmazható megoldási lehetőségeket.

2. A dél-tiroli modell adaptációját elősegítő tényezők

Levonhatunk azonban messzemenő tanulságokat a dél-tiroli autonómia alakulásának folyamatából, amelyek – mivel érvényességük nem csak az adott tartományra vonatkozik – elősegíthetik a modell adaptációját:

1. **Az autonómia** nem jár a többségi államtól való elszakadással, nem veszélyezteti annak területi integritását, hanem a dél-tiroli modell bizonyítja, hogy inkább csökkenti az ilyen irányú törekvéseket.
2. Ebből következően: az autonómia nem lerontja, hanem ellenkezőleg: **elősegíti a kisebbségi nyelvcsoportok lojalitását a lakóhelyük szerinti állam iránt**, amely biztosítja számukra a megélhetést, és a békés együttélést.
3. A dél-tirolihoz hasonló autonóm státusz megteremtése **hosszú, akár évtizedekig tartó folyamat**. Ez mindkét oldal türelmét és kompromisszumkészségét próbára teszi, sőt ellenkezik a manapság oly gyakori rövid távú szemlélettel abban, hogy egy időtálló és működőképes berendezkedés megvalósításához a fentiek elengedhetetlenül szükségesek.
4. A dél-tiroli siker három lényeges tényezőn nyugodott:
 - a.) a **saját identitás megőrzésének akaratán** – a német nyelvű kisebbség eltökélt szándéka volt saját önazonosságának megőrzése, s ehhez képes volt megteremteni;
 - b.) a **politikai egységet** – amely egységesítette ez irányú törekvéseit, de amelyek háttérében
 - c.) az **anyaország tetterős támogatása** megfelelő védőhálóként húzódtott.
5. Dél-Tirol autonómiájának megteremtéséhez további **speciális tényezők** járultak hozzá, amelyek egyedivé teszik ezt a rendezést:
 - a.) az általános **regionalizációs folyamat** felgyorsulása Olaszországban;
 - b.) az **1955. évi osztrák államszerződés**, amely az 1938. évi keretek között biztosította Ausztria határait, és kizárta Dél-Tirol visszacsatolásának lehetőségét;
 - c.) az **etnikai-nyelvi állapotok status quo-jának biztosítása**;
 - d.) a tartomány és a két provincia szintjén megvalósuló **kiegyensúlyozott hatalommegosztás, és paritásos alapú döntéshozás** folyamata;
 - e.) jelentős befolyása volt az Európai Közösség, majd az **Európai Unió** létének, amelynek Olaszország tagja volt, Ausztria pedig tagjává akart válni;
 - f.) Olaszország és Ausztria **együttműködésének feltételei** – ha lassan is, de – megteremtődtek és egyre gördülékenyebbekké váltak;

- g.) a **szubregionális együttműködés perspektíváinak** lehetősége az Unióban növelte Dél-Tirol lakosságának önkormányzatiságba, regionális együttműködésbe vetett bizalmát;
- h.) az **etnikai proporcionalitás** elvének következetes véghezvitele a közhivatalokban, s az ennek megvalósítását igénylő nemzetiségi hovatartozásról szóló deklaráció fogadtatása.

6. A Dél-Tiroli Népcsoport Intézet.¹⁹ Ez egy 1960-ban Dél-Tiroli Gazdasági és Szociális néven alakult Intézet, amely a tartományban élő két kisebbség, a németek és a ladinok társadalmi problémáinak feldolgozására jött létre. A gazdasági és szociális kérdések tanulmányozása azonban hamarosan kibővült a kulturális, oktatási és környezeti tényezők, sőt az autonómia jogi feltételeinek vizsgálatával. A dél-tiroli autonómia fokozatos kiépülésével pedig, amikor már bizonyos szakmai kérdések kezelésére különböző tartományi szintű intézetek szakosodtak, ma már az intézet elsősorban Dél-Tirol és az ott élő három népcsoport általános, össz-társadalmi érdekű kérdéseinek tudományos vizsgálatával foglalkozik, és jelentős nemzetközi tevékenységet is kifejt. Az **önrendelkezés megteremtésének tudományos megalapozottsága** az, amely fontos tanulsággul és példaként szolgálhat ez irányú kezdeményezések alapos kidolgozásához.

7. Ez a 6. pontban tárgyalt tudományos alapú megalapozottság mondatja a következőket:

- a.) A példa modellértékűséget tükrözi az a törekvés, amely a több nemzetiség felszámolása helyett **az összeférhetőség kialakítására** törekszik. Elfogadása és belátása annak, hogy a konfliktusokat nem nemzetiségek létezésének ténye okozza, hanem elsősorban a velük való bánásmód. Ezen való változtatás, a nemzetiségek befogadása, a konfliktustényezők levezetése egy önkormányzati szerkezet kialakításában a dél-tiroli tapasztalat szerint megakadályozza az elszakadás tendenciáit.
- b.) A konfliktusban résztvevők mindegyikének **közös érdeke** volt a tárgyalások útján való kompromisszumos rendezés. Mind Olaszország, mind Ausztria a 70-es, 80-as években érdekelt volt abban, hogy a dél-tiroli kérdés ne rontsa egyéb irányú kapcsolataikat. A közös gazdasági és politikai érdekek, a regionalitás elősegítése a két országot a pozitív rendezés, a regionális keret megteremtése felé ösztönözték. Az olasz kormány a rendezést a területi integritás megőrzéseként és a belső stabilitás biztosításának eszközeként tekintette. A Dél-Tiroli Néppárt érdekközössége marginalizálta a fellépő szélsőséges irányzatokat. Párhuzamosan vehető észre a közép-európai országok integrációs érdekeinek ösztönzésével. Ennek a közös érdekeknek a kihasználása alapul szolgálhat bizonyos nemzetiségi konfliktusok rendezésében.
- c.) A dél-tiroli autonómia azt mutatja, hogy etnikai konfliktusok területi alapon történő rendezése, valamint az állam által kisebb közigazgatási egységekre hagyományozott döntéshozás, vagyis magának a kisebbségi önkormányzatnak a megteremtése **feszültségcsökkentő módszer** a nemzetiségek között. Területi

¹⁹ A Dél-Tiroli Népcsoport Intézet a tartományi kormánytól, a politikai és társadalmi szervezetektől és a gazdasági érdekcsoportoktól független intézmény, amely jórészt természetes személyekből álló tagságának és szponzorainak adományaiból tartja fenn magát. Az intézet közgyűlése háromévenként választja meg az öttagú elnökséget.

autonómia és belső önrendelkezés megfelelően előkészített levezénylése akár nagyobb nemzeti közösségek, de mennyiségileg nem számottevő kisebbségi csoportok számára is lehet a rendezés eszköze. Ez a folyamat ma Nyugat-Európában összefügg az államiság változásának azon tendenciáival, amelyek a hagyományos állami szuverenitást kisebb egységekre való leosztásával – pl. regionalizálódással – képzelik el.

- d.) További tapasztalat az, hogy **Ausztria és Olaszország ugyanannak a demokratikus államok közösségének tagja**. Maga ez a tény segítség a két állam bilaterális etnikai- és határkonfliktusainak rendezésére. Európa tanácsi tagság, majd uniós tagság. Ez szintén hasznos tapasztalat lehet a közép- és kelet-európai országok számára a kívánt NATO- és európai uniós tagság elérését illetően, amíg kisebbségi problémákkal küzdenek. Itt különösen nagy lehet annak a szerepe, hogy ez egy többlépcsős, több fázisban lezajló folyamat, amely a konfliktusok rendezésére időt biztosít a teljes jogú tagság eléréséig. Ugyanakkor veszély a kimaradók számára, hogy fokozódhat a szélsőségek fellángolása. Regionális és szubregionális keretek támogatásával azonban mind a NATO, mind az Európai Unió megerősítheti a stabilitást a kisebbségi kérdésekben. Ilyen szerepe lehet akár a Közép-európai Kezdeményezésnek, a közép-európai kereskedelmi együttműködésnek is a térségben.

Végül meg kell említenünk, hogy a fent megjelölt tényezők mellett a Statútum több strukturális és szerkezeti eleme, valamint normatívája tartalmaz olyan hasznos megoldásokat, amelyek beépíthetők más országok kisebbségeikkel kapcsolatos rendezési terveibe. Ezen szabályozások beépítését megelőzően viszont az elsődleges megközelítést kívántuk felvillantani jelen munkánkban. A Duna menti országok közös történelmi gyökere – az 1918 előtti Habsburg Birodalommal való egység – mint közösséget erősítő tényező szerepelhet e kérdésben, nem beszélve arról a közös érdekeltségről, amely az 1990-es éveket követően jelent meg minden Duna-menti ország politikai törekvéseiben, jelesül az egységes integráció törekvésekben. Ha viszont ezt következetesen végiggondoljuk, akkor a jövő Európája, mint államhatárok nélküli Európa valóban közelebb kerülhetek a nemzetek, pontosabban az egyes nemzetiségek Európájához.

Összegzés

E döntés-előkészítő tanulmány elkészítésének elsődleges célja volt, hogy felmutassa azokat az eszközöket és elemeket, amelyek hatékonyan képviselhetők a nemzetközi politika szintjén Magyarország részéről a szomszédos országokkal folytatott, magyar kisebbségek helyzetét érintő tárgyalásokban.

Másodlagos célként a modellértékűséget kihangsúlyozó lehetőségek összefoglalása jelölhető meg az összegzésben, amely elsősorban a gyakorlati megvalósíthatóságot tartotta szem előtt. A tanulmány megkísérelte a dél-tiroli autonómia azon elemeit felsorakoztatni, amelyek nem kizárólag egy adott történelmi, földrajzi, kulturális helyzet sajátosságai okán jöttek létre, segítséget és példát nyújtva ezzel más népcsoportok önkormányzati törekvéseikhez.

Ezeket az elemeket most ismét kiemeljük:

1. **A tárgyalásos folyamat.** Ezen belül különösen:
 - a.) *A belpolitikai tényezők szerepe.* Az egyik oldalon az olasz pártok egységes fellépése, a másikon a Dél-Tiroli Néppárt szerepe.
 - b.) *Az önkormányzatiság kihangsúlyozása.* Ezzel olyan döntési teret és lehetőséget biztosítottak az olaszországi német kisebbség számára, amellyel az élni tudott.
 - c.) *Az időtényező.* Átgondolt és alapos munkához hosszú távú tervre volt szükség. Ennek többoldalú megbeszélései, jogi háttérbiztosítása meglehetősen sok időt vett igénybe
2. **A Statútum szerkezete,** amely jól körülhatárolja a helyi és a központi hatalom jogosítványait és kötelezettségeit az:
 - a.) *önkormányzatiság,*
 - b.) *pénzügyek,*
 - c.) *jogszolgáltatás,*
 - d.) *nyelvhasználat,*
 - e.) *oktatás területein.*
3. **Az autonómia szerkezetéből** adódó előnyök, elsősorban az önálló külkapcsolatok létesítésére ösztönző struktúra.
4. **Adaptációs lehetőségek.** A tanulmány ötödik fejezete foglalkozik e kérdéskörrel. Itt elsősorban a modell adaptációját elősegítő tényezőkre kell utalnunk. E mögött azonban ott áll a két állam közös törekvése, valamint az a kiemelkedő jelentőségű tény, hogy *a két államhatalom le tudott mondani arról, hogy saját végrehajtó hatalma felügyelje a kialakított önkormányzatiságot.* Ehelyett egy olyan hatalmi megosztó és újraelosztó rendszert alkotott, amely mindezek gyakorlását a helyi szintekre vitte le.
5. Az autonómia kialakításánál fontos szerepet játszott az a **tudományos háttér,** amely összegyűjtötte és elemezte a szükséges adatokat. A Dél-Tiroli Népcsoport Intézet példaértékű közvetítést hajtott végre a döntéshozók és a döntést előkészítő tudományos kutatások között, alátámasztva ezzel az autonómia létrehozásának szükségességét gazdasági, szociális, kulturális, jogi stb. területeken.

6. Egyik utolsó elem, amelyre e tanulmány összegzésében röviden kitérünk, hogy **Ausztria és Olaszország ugyanannak a demokratikus államok közösségének tagja**. Maga ez a tény egyértelmű segítség volt a két állam bilaterális etnikai és határkonfliktusainak rendezésére. Jelen időszakban ez még hangsúlyosabb szerephez juthat, mert az Európai Unió ma messzemenően nagyobb jelentőséggel rendelkezik, mint a dél-tiroli autonómia megalakítását célzó tárgyalások idején.

A tanulmány e vázlatos lezárásában újra utalunk továbbá arra az általunk legfontosabbnak vélt tényezőre, amely a népcsoportok önállóságát biztosító **döntési felelősségben** nyilvánul meg. Bizonyos anyagi eszközök feletti önálló rendelkezés, és az autonómia szabályozás érintettek általi kialakításának természetes következménye az a felelősség, amely nélkül egy közösség, de tegyük hozzá, bármilyen társadalmi csoport, nem gyökeresedhet meg szervesen az adott életterületen. E felelősség nélkül, mely leginkább a saját sors irányításának tudatában kézzelfogható, az Európát alkotó kisebb-nagyobb létszámú népcsoportok megmaradása és az általuk képviselt értékek közvetítése a 21. század legelején elképzelhetetlen.

Felhasznált irodalom

ALCOCK, Antony: *The South-Tyrol autonomy*. University of Ulster Northern Ireland, County Londonderry, Bozen/Bolzano, 2001.

BÖCKLER, Stefan / GRISENTI Rita: *Lo Statuto di Autonomia del Trentino-Alto Adige: un modello di pacificazione etnica per l'area centrale danubiana? / Das Autonomiestatut für Trentino-Südtirol: ein Modell für die Befriedung ethnischer Konflikte im mittleren Donauraum?* Trento, Associazione Italo-Tedesca di Sociologia / Italienisch-Deutsche Gesellschaft für Soziologie, 1996.

GÁL Gyula: *A dél-tiroli kérdés*. Kisebbségi Adattár IV., Budapest, Teleki László Alapítvány Könyvtára, 1995.
Italy toward 2001, An exploration into Italy's demographic and socioeconomic future. Fondazione Giovanni Agnelli, Torino, 2001

JOÓ, Rudolf: *South-Tyrol: A European border region*. Budapest, Minority Protection Series, 1998.

PETERLINI, Oskar: *Autonomia e tutela delle minoranze nel Trentino-Alto adige*. Cenni di storia, diritta e politica, Trento, 1996.

PETERLINI, Oskar: *Die Autonomie Südtirols*. Bozen, 1991.

PETERLINI, Oskar: *The Autonomy Statute of the region Trentino-South Tyrol*. Historical, political and legal aspects, Regional Council of trentino South Tyrol, Bozen, 1994.

PUTNAM, D. Robert: *Making Democracy Work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton, Princeton University Press, 1993.

REGIONE AUTONOMA TRENINO-ALTO ADIGE / AUTONOME REGION TRENINO SÜDTIROL: Norme di attuazione dello statuto speciale per il Trentino-Alto Adige / Durchführungsbestimmungen zum Sonderstatut für Trentino-Südtirol, Trient, 1992.

STEININGER, Rolf: *Südtirol im 20. Jahrhundert. Vom Leben und Überleben einer Minderheit*. Innsbruck-Wien3, Studienverlag, 1997

2002 Südtirol in Zahlen, Autonome Provinz Bozen-Südtirol. Bozen, Landesinstitut für Statistik, 2002.

Fontosabb honlapok:

<http://davinci.istat.it>

<http://www.are-regions-europe.org>

<http://www.argealp.org>

<http://www.provincia.bz.it>

<http://www.regione.taa.it>

<http://www.suedtirolernachrichten.it>

<http://www.tirol.gv.at>

Az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítványt (EÖKK) a Magyar Köztársaság Kormánya 1125/2002. (VII. 17.) kormányhatározatával hozta létre. Az EÖKK független, nem profitorientált kutató intézmény. A Közalapítvány célja a Magyar Köztársaság kisebbségpolitikájának tudományos megalapozása; a kisebbségpolitika stratégiai céljainak megvalósítása érdekében projektek és javaslatok kidolgozása; az Európai Unió tagállamai joggyakorlatának, kisebbségpolitikájának figyelemmel kísérése és tanulmányozása; a nemzeti és etnikai, nyelvi, valamint vallási kisebbségek helyzetének elemző és összehasonlító vizsgálata.

E célok megvalósítása érdekében az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány az alábbi főbb kutatási irányokat határozta meg:

- kisebbségek – gazdasági átalakulás – regionális együttműködés;
- a kisebbségi jogok védelme a nemzetközi jogban;
- a romák helyzete Magyarországon;
- medianacionalizmus és európai integráció;
- regionális innováció és többnyelvűség;
- az egyházak szerepe a kisebbségi közösségek életében;
- határon túli magyar fejlesztési-támogatási rendszer kidolgozása;

Az egyes témákhoz kapcsolódóan közvélemény-kutatások végzésére is sor kerül.

The Government of the Republic of Hungary established the Public Foundation for European Comparative Minority Research (EÖKK) by its decree No. 1125/2002. (VII. 17.). The Foundation is an independent, non-profit research institution whose purpose is to work out the scientific basis of the Hungarian Government's minority policy; to elaborate projects and recommendations for the realization of the strategic goals of minority policy; to study the minority policy of the European Union and its Member States; the comparative analysis of the situation of national, ethnic, linguistic and religious minorities.

In order to fulfill its goals the following major research areas were identified by the Public Foundation for European Comparative Minority Research:

- minorities – economic transition – regional co-operation;
- the protection of minority rights in international law;
- the situation of the Roma in Hungary;
- medianationalism and European integration;
- regional innovation and multilingualism;
- the role of the churches in the life of minority communities;
- the elaboration of a transborder development and aid policy.

In connection with the above-mentioned research areas public opinion surveys will also be conducted.

© Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány

Felelős kiadó: dr. Törzsök Erika elnök
1093 Budapest, Lónyay u. 24. félemelet 1.
Levelezési cím: 1461 Budapest, Pf. 362.
Telefon: (+36 1) 216 7292, 456 0779
Fax: (+36 1) 216 7696
Internet: www.eokik.hu
E-mail: minor@eokik.hu

Nyomdai előkészítés és nyomás:
Stúdió MolnART, (+36 20) 203 9961,
E-mail: studiomolnart@freemail.hu
Design: Molnár László

